

ADATTÁR.

HEYDEN SEBALD GYERMEKI BESZÉLGETÉSEINEK LATIN-MAGYAR
SZÖVEGE 1531-BŐL.

— *Adalék Sylvester János irodalmi működéséhez.* —
(Harmadik és befejező közlemény.)

AZ 1552. ÉVI KIADÁS BŐVÍTÉSÉEL.*

DE MODO STRUENDI MENSAM.

Dialogus XVI.

Camers. Ricinus.

- C. Audistine horologium? *Hallade az orath.*
R. Quid inde. *Mit akarz vele.*
C. Scis quotta sonuit hora. *Tudode hanyath yteuth az ora.*
R. Audita decima. *Tyzeth hallek.*
C. Propero domum versus. *Hazafele syetek.*
R. Quid te sic urget. *Myszoda kenzeriyth teged yly ygen.*
C. Tempus apparandae mensae. *Aztal vetesnek ydeye.*
R. Num tui id est officii. *Tee dolgode az aztal vetes.*
C. Utique ante patris adventum. *Igenis en dolgom megh minek-
eleote atzyam¹ haza iúne.*
R. Quid si moreris. *Hameg kesevdül² milezen.*
C. Vapulandum mihi illico. *Megverettetem myndyart.*
R. Vis me tibi auxiliari. *Akarode ha en neked segellek.*
C. Immo te oro, levare laborem. *Semt erússenis kerlek hogy legy
segytsegevl az en munkkammak.*
R. Tu alia vice mihi auxilio eris. *Te segellez ennekem maszor.*
C. Experieris diligentiam. *Meg kesyrthed zorgolmatossagomath.*
R. Iam profer usui futura. *Zerezdelew az myk zyksegesek.*

* Az I—XV. Dialogus szövege a jegyzetekben felsorolt eltéréseket leszámítva, megegyez az 1531. évi kiadáséival; e kiadás dialogusai közé közből be van toldva négy (XVI., XVIII., XIX., XX.) s végül két (XXXII., XXXIII.) új értekezés.

¹ Sajtóhiba.

² L. Ny. Sz.

- C. Quid adferam primum. *Myth hozzak elewzer.*
 R. Lintheum quo mensa instruitur. *Az abroztl.¹*
 C. Nondum ab hesterna coena vacuum est. *Meg nem úres az leguaky² vaczoratul fogua.³*
 R. Illico effunde quisquiliās. *Evsd ky⁴ hamar az fragmontakat.⁵*
 C. En feci, mensam sterno. *Immar ky evttellem | abroztl vetek.*
 R. Adfer canistrum cum cerere. *Hozd ide az kenyeres kosart.*
 C. Verum panis non decorticatus. *De meg kenyér nem hamzotthatoth.*
 R. Ego ipsum perpoliam. *Emmagam meg liztiytom.*
 C. Confero me ductum cervisiam. *El megyek seryrth.*
 R. Ocius regredere. *Hamar meg jévy.*
 C. Rursum p̄resto sum. *Imihol wagyok esmet.*
 R. Quadras porrige. *Hozd elew az talnerokat.*
 C. En adsunt tibi. *Ime holuadiak.*
 R. Cuilibet frustum panis para. *Mendennek⁶ egyegy darab kenyere-reth zerezz.*
 C. Et tu singulis poculum adde. *Teys myndennek kylen pohart aggy.*
 R. Satis maturę erit. *Ezennel meg lehet az.*
 C. Quando istud. *Mykor lezen.*
 R. Vino alato. *Mihelt az bor el hozattatik.*

ADVOCATIO.

Dialogus XVIII.

Herus. Servus.

- H. Serve curre adductum convivas. *Fussel zolga hiy vendegeketh.*
 S. Iussa faciam. *Meg zerzem⁷ vram paranczalatodath.*
 H. At ocius propera. *De hamar syess.*
 S. Quam ocissime. *Myg hamarab⁸ lehet vram.*
 H. Dic instructa omnia. *Mongyad hogy myndenek el keziytettek.*
 S. Exequar probe. *Meg zerzem iamborul.*
 H. Ut maturent gressus dicito. *Mongyad hogy elest ienyenek.*
 S. Curabo recte. *Jol meg myuelem.*

¹ *A németben:* Das tischtuch zu bedecken den tisch.

² Sajtóhiba „tegnapi” helyett.

³ Sylvester Új Test Tizenölcz esztendő-túl fogua. Ny. Sz.

⁴ Domonkos-c. Jo illattyat ki evtveen. Ny. Sz.

⁵ Sz. Molnár Albert Szótárában = fragmentum, segmentum, analecta. Ny. Sz.

⁶ A mindennek különböző alakjait (menden, myndön, möndön stb.) l. Ny. Sz.

⁷ Istvánfi Pálnai is (Hist. r. Volter 37. sor.): Az mit urad hagyott, azt te megszerezzed. (RMKT. II. 39.)

⁸ Érdy-c. Mygh nagob vag, anneewal ynkab meg alazyad magadat. Ny. Sz.

- H. Iam me illos p̄stolari nuncia. *Meg mongyad hogy regtenti-
fogua evket varom.*
- S. Faciam quod mones. *Meg zerzem az myre yntez.*
- H. Hęc vbi nunciaveris domum p̄ccurre. *Myhelt ezeket meg
mondod myngyart haza fuss.*
- S. Vt celerius potero. *Azmyg hamarab fulhatok.*
- H. Sed heus tu. *De halode te.*
- S. Quid velis dicito. *Mond meg mit akarz.*
- H. Corbem hunc accipe. *Ved tova ynnen ynmez¹ kosart.*
- S. Quid latet intus? *My vagyon benne.*
- H. Panis in frustra concisus. *Zeletenkent zeldelt kenyér.*
- S. In quem vsum? *Mynek valo.*
- H. Pauperibus distribuito. *Az zegenyeknek ozd.*
- S. Vbi illi sunt? *Hul vadnak az zegenyek.*
- H. Si qui occurrerint obiter. *Ha valakik loertenet zerent
iewendnek.*
- S. Quam lubens id faciam. *Igen evrűmest meg myuelem.*

CONVIVAE TRACTATIO.

Dialogus XIX.

Linus. Claetus.

- L. Gratulor tuo adventui. *Evrewlok az teh ydeyevete leden.²*
- C. Et tibi sit gratia. *Enis az te io akarotodon.*
- L. Cur tam serus ades. *Myert yozz ily kesen.³*
- C. Verebar ne p̄venirem. *Felek vala, hogy felette ydeyen yűnek.⁴*
- L. Iam dudum exstructa omnia. *Regen el kezitettek mindent.*
- C. Non tibi displiceat p̄ccor. *Ne legyen nehezsegedre kerlek.*
- L. Vtique morabilem mouebat. *Bizony hogy az kesedelem haragra
vndyit vala.*
- C. At iam supersedeas p̄ccor. *De immar mullyek el kerlek.*
- L. Ingredere hybernaculum. *Yeybe az fűytev hazba.⁵*
- C. Non admodum frigeo. *Nem felette fazom.*
- L. Neque hic calesces plus satis. *Ibten sem heuytezel⁶ zyksegek
fellette.*
- C. Obsequor tuis iussis. *Engedek az te paranczolatidnak.*
- L. Si cupis fervescet fornax. *Hogyha keuanod iobbán heuyczek
az kemkcyet.⁷*

¹ Sylvester Új Test. Im ez kőnek. Ny. Sz.-ban „ynmez” nincs benne.² Sajtóhibából különválasztva.³ Domonkos-c. Hogy ily kesen es tunyan mongyatok meg. Ny. Sz.⁴ V. ö. Decsi, Adag. Még údeién meg látszik, a mely teyből turó lészen.

Ny. Sz.

⁵ Ny. Sz.-ban nincs.⁶ Domonkos-c. Az hydeglelesnek hevsegeuel igen hevetevezneek. Ny. Sz.⁷ Így „kemencze” helyett. E szó az utolsó betűk szétesése miatt nem
vehető ki tisztán.

- C. Non, nam calet temperate. *Ne | mert az menyere zykseg eleg meleg.*
 L. Neque ipse fero dum estuat. *En sem zenuedhetem el mikor felette hev.*
 C. Insalubre etiam ferunt. *Nem egessegesnekis mongiak.*
 L. Mox onerabitur eduliis mensa. *Ezenhelt bew eledelek rakattatnak az aztalra.*
 C. Nihil mea causa properes. *En ertem semmit ne syes.*
 L. Lavato manus et accumbito. *Mosd meg keseydeth s uly leh.*
 C. Decet te priorem discumbere. *Illik hogy te ulli le elúzer.*
 L. Domi meę sum, stabo. *Hazamnal vagyok veztek allok.*
 C. Adveuias (így) tamen nobis. *Joy kúzinkbe maga.*

DE NUPHIS AGITANDIS.

Dialogus XX.

David. Iudas.

- D. Cras indulgebo genio. *Holnap keduemreh lakozom.*¹
 I. Ubi nam locorum. *Mely helyen.*
 D. Domi nostrę. *Az mi hazunknal.*
 I. Quamobrem convivium apparabitur. *Mi okert keziytetik az lakadalom.*
 D. Nuptiae apud nos fient. *Meniegzo lezen mi nalunk.*
 I. Quinam connubio iungentur. *Kik hazasiyatnak egybe.*
 D. Petronius et soror mea. *Petronius es az en nenem.*
 I. Quid dotis sponso dicet soror. *Mi iegy ayandekot ad az nened az vev legennek.*
 D. Ego nescio, hercle. *En bizonyara nem tudom.*
 I. At sponsus, estne opulentus. *Az vev legeny gazdage.*
 D. Arculam eius nondum exploravi. *Meg nem kimlettem meg ladaial.*
 I. Quantum dotis firmabitur? *Menye iegy ayandekot ad.*²
 D. Duo millia aureorum. *Ket ezer aranyath.*³
 I. Satis quidem istud erit. *Bizony eleg lezen az.*
 D. Et soror illo contenta est. *Nenemys meg elegezik azzal.*
 I. Tu ne deduces sponsam? *Te vizedeel az menyazsont.*
 D. Ad templum deducam usque. *Az zentegyhazi en vizem.*
 I. Illam etiam reduces. *Esmeg haza visede.*
 D. Non, sponsi cognatis tradetur. *Nem | mert az vev legeny rokoninak adattatik.*

¹ Pesti Gábor, Novum Test. Egyewnk ees lakozzwnk. Ny. Sz.² *Németben*: Was wirdt er ihr verschreyben.³ *Német*: gülden.

VALEDICENDI FORMULA.

Egessege keuanasnak mogiay egymastul ualo elualaskor.
Dialogus XXXII.

Augustinus. Christianus.

- A. Vale. *Egesseghes legy.*
 C. Tu quoque. *Tey esegeseges legy.*
 A. Bene vale. *Jo esessegebe legy.*
 C. Vale tu quoque. *Tees io esessegebe legy.*
 A. Iubeo te bene valere. *Keuanom hogy epp esessegebe legy.*
 C. Faxint superi. *Engegiek az menniey Istenek.*
 A. Cura ut quam rectissime valeas. *Lassad hogy io esessegebe legy.*
 C. Dabitur quidem opera. *Ra gondoltatik | hoza lattatik.*
 A. Valetе omnes quam optime. *Fellette io es igaz esessegebe legyete mindniayan.*
 C. Tu quoque ut dignus es. *Tees io esessegebe legy az mynt melto.*
 A. Ut meritis es. *Az mykeppen erdemled.*

DE STUDIO BONARUM LITERARUM.

Dialogus XXXIII.

Amusos. Philomusos.

- A. Nimium affixus es libris. *Igen figelmes vagy az kónuekhez.*
 Et immodico studio te maceras. *Es felette valo tanusaggal¹ gyotrod magadath.*
 P. Malim studio marcescere quam amore. *Inkabb akarnek tanusagh mialth oztouerkedni² hogyanem mynth zerelem myatt.*
 Et mihi immori chartis dulce est. *Es kónyuekbe halnom azaz ez tanulasba meghalnom gyünűerűseges.³*
 A. Quam ob causam tam diu descendum putas. *Minekokaert oly keseig tanulny akarz.*
 P. Ob hanc precipue triplicem. *Es három okert ielesben.⁴*
 Primo, hac gratia disco, ut sciam. *Elozor az okert tanulok hogytugyak.*
 Secundo, ut bene beateque vivam. *Mas okerth hogy iol es bodogul eliek.*
 Tertio, ut aliis tandem prodesse possim. *Harmadokert | hogy oztan egyebeknek haznalhassak.*
 Et inde aliquid emolumenti assequar. *Es innen valami haznot vegyek.*

¹ V. ö. Péchy Ferencz éneke: Az kik tanóságra nevedben adatnak. RMKT. II. 6. és Ny. Sz.

² Ny. Sz.-ban nincs.

³ *A németben:* Vnd es ist mir süsse vber den büchern czu sterben.

⁴ *Heitainál is:* Hozd ueled az kónyueket ielesben kedig az hártýákot. Ny. Sz.

Ad vitam inter mortales sustentandam. *Eletemnek emberek között való táplálására.*

A. Nunc bonę literę nihil faciunt ad farinam. *Semmi listed¹ nem hoznak most az tudományok.*

Et presertim apud nos Germanos. *Es ieltul² mi nálunk Magyaroknál.³*

P. Est aliquid, quod dicis. *Tezen valamit az mit mondaz.*

Sed non diu, ut spes est, futurum. *De az mynt remensegünk agya nem sokka lezen az.*

A. Huiusmodi spes iam permultos fefellit. *Ez ilyen remenseg immar sokakat czalatkoztatotth meg.*

Qua et tu brevi tempore frustraberis. *Mellyel tees rúvid údon meg czalatkoztatol.*

Atque consilium mutabis. *Tanaczyodat el változtatod.*

P. Secus eveniet quam prædicas. *Külömben lezen hogy nem mint te bezelled.*

A. Expertus novi quid eveniet. *Meg kísértven iol tudom mint tertenik.*

Valeant bonę, ut doceant literę. *Tarczak dolgokat⁴ az io tudományok am⁵ tanyczanak.*

Ego potius alicui quaestuarie arti me dedam. *En evrómesben⁶ valami kereskedev mestersegre adom magamath.*

Quę magis facit ad victum quam literę. *Mellyekkel inkább elhetek hogy nem mynt ez fele tudomaniokkal.*

P. Fac ut lubet, me non habebis asseclam. *Az mi inkább kellemetes kedvednek⁷ az⁸ myneid en ezbe⁹ teged nem kowetlek.*

Ego dum vivam literis operam dabo. *En az myg elek tanulny akarok.*

Tu si earum fructum degustasses. *Ha tes¹⁰ az tudományoknak es bölczesegnek haznat meg kostoltad volna.*

Mutares ut reor, sententiam. *Ki allanal¹¹ azt vylem mostany ezedbevl.*

A. Degustavi, amarus est. *Meg kostoltam de sanyaru.*

P. Habes palatum viciatum. *Meg vezelh azzad izy azaz ytiled.*

¹ Sajtóhiba „listet” helyett.

² Ny. Sz.-ban nincs.

³ *Németül*: Vnd förderlich bey vns Deutzschen: *tengyelül*: A zwlascza v nas Niemczom.

⁴ Szkhárosi Horvát András: Bátor tartsa dolgát minden vigasztalás. RMKT. II. 182.

⁵ L. Ny. Sz.

⁶ Érsekújvári c. Ymadsagat örömesben es hamarab meghallgattya. Ny. Sz.

⁷ V. ö. Pázmány: Mikor kedvednek tetszik. Ny. Sz.

⁸ Sajtóhiba.

⁹ Ny. Sz. *ezhez, ezre, ezreol, ezbol, ezul* alakok mellett ezt nem emliti.

¹⁰ *tés*: te is helyett l. Ny. Sz. A debreczeni tájshólás *tésis* alakot használ.

¹¹ Később is Pázmánynál: Ki állottak az elébbi vallásokból Ny. Sz.

A. Mihi non videtur. *Nekem nem teccszik.*¹

P. Operosum est seipsum cognoscere. *Nehez dolog embernek önmagath meg ismerhetny.*

Solon putavit tamdiu discendum. *A bölcz Solon vylte hogy mynd addek² kellien tanulny.*

Quam diu viuendum est. *Az míg elnünk kell.*

Hunc pro viribus sequar. *Ezt az menyere lehet kevetem.*

A. Per me tibi liberum est. *Zabad en tüllem batron azt kevesd.*
Sed vide ne te aliquando peniteat. *De lassad hogy valaha meg ne hanyad.*

P. Non penitebit proculdubio. *Altalan fogva³ hogy nem banom.*
Nihil enim preceps, nihil inconsultos aggredior. *Mert semmit nem kezdek sem vakmerún sem tanacznelkül.*

Unde me penitere oporteat. *Hogy bannam meg.*

Quod insipientium est. *Mely dolog bulgatagokhoz illendev.*

A. Tu tibi sapere videris. *Te temmagadnak bölczólkúdný lattatol.*

P. Id malo quam desipere. *Jobban akarom hogy magamnak bölcznek lattassan:⁴ hogy nem mynt bolondoskogiam.*

Nam cui bonę literę non sapiunt. *Mert az valakinek az io tudományok nem tecczenek.*

Ille merito desipit. *Az meltan bolonduskodik.*

A. Scilicet vale cum tuis literis. *Jollehet tarcz dolgod az te tudományddal.*

P. Vale tu quoque cum tuis artibus questuariis. *Tarcz dolgod teeis az te kereskedev mestersegiddel.⁵*

DR. DÉZSI LAJOS.

ADATOK LISTI LÁSZLÓ ÉLETÉHEZ.

— Első közlemény. —

Listi László, a költő és gonosztevő, irodalomtörténetünknek bizonyára egyik legérdekesebb, noha sötét, szinte borzadályos alakja s már csak a pszichiatria szempontjából is igen tanulságos volna, ha életkörülményeit teljesen tisztába hozhatnók. Mert nem jut eszembe azt állítani, hogy az én munkám tökéletes volna, sőt erős meggyőződésem, hogy idő multával mind több és több adatok kerülnek majd napfényre, melyek míg egyrészt jellemének fokozatos fejlődését mutatják, másrészt rendkívüli cselekedeteinek belső motivumaira s azokra a titkos rugókra, a miket én

¹ Sajtóhiba.

² Addég vitetic még valami megtartoztattya Císio. 1592. Ny. Sz.

³ Sz. Molnár A. Scultetus Post. Az Christus általán fogva bizonyjal eljön az itiletre. Ny. Sz.

⁴ Sajtóhiba.

⁵ Ez után áll: *Formulae puerorum exitum e schola rogantium s ez zárja be az 1552. évi kiadást.*